

G‘ARB OLIMLARI IQTISODIY QARASHLARINING JAHON IQTISODIYOTIDA TUTGAN O‘RNI VA AHAMIYATI

**Buxoro davlat pedagogika instituti
Geografiya kafedrası dotsenti N.Sh.Shadiyeva
Geografiya ta‘lim yo‘nalish talabasi S.S. Saidxonova**

Annotatsiya. Ushbu maqolada g‘arb olimlarining iqtisodiy qarashlari va ularning jahon iqtisodiyotiga ta‘siri tahlil qilinadi. Ayniqsa, kapitalistik iqtisodiy modellar, bozor erkinligi va raqobat kabi konsepsiyalar G‘arb iqtisodiyotining poydevori sifatida qaralib, ularning dunyo miqyosidagi iqtisodiy tendensiyalarga qanday ta‘sir ko‘rsatgani o‘rganiladi. Maqolada G‘arb olimlari ayniqsa neoklassik, keynsiyalik va marksistik nazariyalar, shuningdek ularning zamonaviy iqtisodiyotga qanchalik chuqur ta‘sir qilgani ham yoritiladi. Ushbu nazariyalar global iqtisodiy siyosat va biznes amaliyotlarida qabul qilingan asosiy tamoyillarni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Kalit so‘zlar: G‘arb iqtisodiyoti, Kapitalizm, Bozor erkinligi, Neoklassik nazariya, Keynesiyalik iqtisodiyot, Marksistik nazariya, Jahon iqtisodiyoti, Global iqtisodiy siyosat.

Аннотация. В данной статье анализируются экономические взгляды западных учёных и их влияние на мировую экономику. В частности, такие концепции, как капиталистические экономические модели, рыночная свобода и конкуренция, рассматриваются как основы западной экономики и изучается, как они повлияли на глобальные экономические тенденции. В статье рассматриваются западные экономические школы, особенно неоклассические, кейнсианские и марксистские теории, а также то, насколько глубоко они повлияли на современную экономику. Эти теории играют важную роль в

формировании основных принципов, принятых в глобальной экономической политике и деловой практике.

Ключевые слова: Западная экономика, Капитализм, Свобода рынка, Неоклассическая теория, Кейнсианская экономика, Марксистская теория, Мировая экономика, Глобальная экономическая политика.

Har bir inson har kuni turli iqtisodiy muammolarga duch keladi: qanday turdagi iqtisodiy faoliyat bilan shug'ullanish, ma'lum bir mahsulotni sotib olish yoki kerakli xizmatni ko'rsatish uchun etarli daromad bormi va hokazo. Shunday qilib, iqtisodiyot zamonaviy jamiyatning ajralmas qismiga aylanadi. Zamonaviy dunyoda o'zining munosib o'rnini egallay oladigan kuchli va farovon davlat yaratish uchun ilm fan va innovatsiyalarga asoslangan raqobatbardosh va ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotini rivojlantirish zarur. Biz ilmiy-texnika taraqqiyoti davrida, yangi moddiy va ma'naviy ne'matlarning paydo bo'lishi va ularning ayirboshlanishi bilan jamiyatning iqtisodiy o'sishini belgilab beradigan davrda yashayapmiz. Jahon iqtisodiyoti bugungi kunda globalizatsiya, raqobat va innovatsiyalar bilan shakllanayotgan murakkab tizimdir. G'arb olimlarining iqtisodiy qarashlari bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. XIX asrning o'rtalaridan boshlab, G'arbda rivojlangan iqtisodiy nazariyalar va uslublar, masalan, klassik iqtisodiyot, neoklassik nazariya, keyneschilik va monetarizm, ko'plab mamlakatlar iqtisodiy siyosatining asosini tashkil etdi. Ushbu maqolada, g'arb olimlarining iqtisodiy qarashlarining asosiy tamoyillari, ularning jahon iqtisodiyotiga ta'siri va ahamiyati tahlil qilinadi. Shu bilan birga, ularning qarashlari zamonaviy iqtisodiy muammolarni hal etishdagi o'rni va istiqbollari ham ko'rib chiqamiz.

G'arb iqtisodiy nazariyasi, faqatgina akademik muhitda emas, balki amaliyotda ham jahon iqtisodiyoti rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatgan. Shu bois,

bu mavzu nafaqat nazariy qiziqish, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo'lib, jahon iqtisodiyoti bilan bog'liq ko'plab muammolarni hal qilishda yordam beradi.

G'arb olimlarining iqtisodiy qarashlari tarixan turli davrlarda va yo'nalishlarda shakllangan. Ular asosan iqtisodiyot nazariyasi, iqtisodiy siyosat, bozor mexanizmlari va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot masalalariga e'tibor qaratgan.

Klassik iqtisodiyot: Adam Smit, David Rikardo kabi olimlar iqtisodiyotni erkin bozor tamoyillari asosida tushuntirgan. Ular ishlab chiqarish, savdo va resurslarni taqsimlashda raqobatning rolini ta'kidlagan.

Mikroiqtisodiyot va makroiqtisodiyot: XIX asr oxiri va XX asr boshlarida mikroiqtisodiyot (individlarning va firmalarning qarorlari) va makroiqtisodiyot (umumiy iqtisodiy ko'rsatkichlar) o'rtasidagi farqlar rivojlandi. Bu nazariyalar iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Keynesianizm: John Maynard Keynesning ishlari 1930-yillarda iqtisodiy inqirozlarni bartaraf etish uchun davlat aralashuvi zarurligini ko'rsatdi. Keynesning fikricha, davlat xarajatlari va pul-kredit siyosati iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhimdir.

Monetarizm: Milton Friedman iqtisodiy o'sish va inflyatsiya o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilgan. U pul massasi nazoratini va monetar siyosatning ahamiyatini ta'kidlagan.

Xalqaro iqtisodiyot: G'arb olimlari global savdo, investitsiyalar va iqtisodiy integratsiya masalalariga ham e'tibor qaratadi. Xalqaro iqtisodiyot nazariyalari va muammolari, masalan, globalizatsiya va barqaror rivojlanish haqidagi qarashlar muhim ahamiyatga ega.

G'arb olimlarining ichida Adam Smit (1723-1790) alohida ta'kidlash mumkin uning Milliy boyliklar asari (1776) zamonaviy iqtisodiyotning asosiy matnlari. Ushbu ta'sirli kitobda Smit iqtisodiy o'sishning tabiati va omillari, jumladan erkin

bozorlar, xususiy mulk huquqlari va raqobatning innovatsiyalar va o'sishni rag'batlantirishdagi roli haqidagi g'oyalarni bayon qiladi.

U mehnat taqsimoti kabi tushunchalarni o'rganadi. , ish haqi, qiymat nazariyasi va mahsuldorlikni oshirish va umumiy boylikni oshirishda ixtisoslashuvning ahamiyati. Nashr qilinganidan qariyb 250 yil o'tgach, Xalqlar boyligi bugungi kunda global iqtisodiyotlar haqidagi tushunchamizni shakllantirishda davom etayotgan fundamental iqtisodiy tamoyillar va g'oyalarni tushunish uchun muhim matn bo'lib qolmoqda.

Smitning erkin bozor falsafasi uning “ko'rinmas qo'l” tushunchasida ifodalangan: Iqtisodiyot faqat o'z moliyaviy manfaatini ko'zlagan shaxslarning harakatlari orqali o'zini o'zi tartibga solishi mumkin degan fikr. Bu g'oya kapitalizm va laissez-faire iqtisodining sinonimi bo'lib qoldi. Adam Smitdan keyingi o'rinda David Rikardo (1772-1823). David Rikardo iqtisodiyotga bo'lgan ishtiyoqi 1799-yilda u asosan Adam Smitning “Xalqlar boyligi” kitobini o'qishi tufayli iqtisodga qiziqqa boshlaydi. U Smitning ham izdoshi ham raqibi edi. Rikardo o'zining ilk maqolasini 37 yoshida nashr ettirdi, Rikardoning asarlarida matematikaning ko'pligi tufayli o'qish ko'pincha qiyin bo'lardi. Rikardoning eng mashhur asari “Siyosiy iqtisod va soliqqa tortish asoslari” (1817) asari hisoblanadi. Rikardo iqtisodga oid bu asaridan keyin yana bir nechta asarlar yaratdi bunga misol qiymat, kapital, pul, takror ishlab chiqarish va ish haqi nazariyasiga bag'ishlangan ko'plab asarlari ham mavjud. Bularidan bazilari keyinchalik yaroqsiz deb topildi bazilari esa hali ham muvaffaqiyatli hisoblanadi.

Bu ikki buyuk olimlardan keyin Britaniya iqtisodchisi Jon Maynard Keynes 1930-yillarda Keynes nazariyasini ishlab chiqdi. Bu nazariyani 1970-yillarda yangidan ishlab chiqarishdi va yangi qonunlar ham kiritildi. Ular soliq to'lovchilar kamomad, sarf-xarajatlaridan kelib chiqadigan qarzni oldindan ko'ra olishi

mumkinligini aytishdi. Iste'molchilar kelajakda qarzni to'lash uchun bugungi kunda qutqarishadi. Kamomadni sarflash talabni yoki iqtisodiy o'sishni oshirish emas, balki mablag'larni tejashga yordam beradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki G'arb olimlarining iqtisodiy qarashlari jahon iqtisodiyotida katta ahamiyatga ega bo'lib, bu qarashlar zamonaviy iqtisodiy nazariyalarning rivojlanishiga va amaliyotda qo'llanilishiga katta ta'sir ko'rsatgan. Bu olimlar, xususan, klassik iqtisodiyot maktabi (Adam Smit, David Rikardo), keyinchalik neoklassik maktab va Keynesianizm (Jon Meynard Keynes) orqali iqtisodiy tahlilning metodlarini, bozor mexanizmlari va davlatning iqtisodiy roli haqidagi nazariyalarni chuqurlashtirishgan.

Ularning iqtisodiy qarashlari xalqaro savdo, moliyaviy tizimlar, iqtisodiy siyosat va global integratsiyani tushunishga asos bo'lib, ko'plab davlatlar siyosiy qarorlar qabul qilishda ularning g'oyalariга suyanishadi. Ayniqsa, bozor erkinligi, raqobat va davlat aralashuvi o'rtasidagi balansni aniqlash masalalarida ularning yondashuvlari dolzarb hisoblanadi. Shu bilan birga, hozirgi zamon muammolariga javob berish maqsadida ushbu nazariyalar yangilanib, rivojlanib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Adam Smit (1723-1790) “Milliy boyliklar” (1776)
2. David Rikardo (1772-1823) “Siyosiy iqtisod va soliqqa tortish asoslari”(1817)
3. Jon Maynard Keynes (1883-1946) “Iqtisodiy nazariya” (1936)

